

Opisani primer je izmišljen in je namenjen zgolj vajam študentov pri predmetu Novinarsko sporočanje na FDV

Brezplačnik „Svet: velika vas“ (500.000 izvodov)

Ljutica Bogdan za vedno izbrisan

15. november 2011

Vrhnika

Izbrisani Ljutica Bogdan je v domači hiši na Vrhniki naredil samomor.

Kot so sporočili s PP Vrhnika, je 60-letni moški včeraj okoli 19h na podstrešju domače hiše v središču Vrhnike naredil samomor z obešenjem. Policija identitete moškega ni razkrila, naša ekipa pa je takoj ugotovila, da gre za Ljutico Bogdana, ki je bil eden od izbrisanih. Kot edinim v Sloveniji nam je uspelo še pred zaključkom redakcije obiskati kraj dogodka.

Prvi v Sloveniji objavljamo fotografijo podstrešja, kjer je Ljutica Bogdan umrl. Vidno pretreseni predstavniki slovenskih izbrisanih, ki so se zbrali na kraju dogodka, njegovega dejanja niso hoteli komentirati. V lokalnem bifeju smo izvedeli, da je Bogdan že dolgo grozil, da se bo obesil, ker ne dobi odločbe. Očitno je čakal, da mu ministrstvo za notranje zadeve izda odločbo, ki bi mu vrnila državljanstvo, vendar je ni dočakal. „Nihče mu ni verjel, da se bo res ubil, saj je bil vedno pijan,“ nam je povedala natararica Silva, ki mu je vsak dan stregla.

Ministrstvo za notranje zadeve se včeraj na naše klice ni odzvalo. Poročanje z Vrhnike nadaljujemo jutri!

OPOMBE:

1. Objavljena je fotografija trupla, sicer pokritega z rjuho, izpod katere pa je videti čevlje in del noge. V ozadju so vidni policisti in sin umrlega J. Bogdan, ki je bil prav tako izbrisan in ki se kot aktivist velikokrat pojavlja v javnosti, na okroglih mizah, javnih protestih ipd.
2. Podatke o samomoru in polno ime umrlega je isti dan, ko je izšel brezplačni časopis „Svet: velika vas“, objavila vrsta spletnih medijev (prepisali so tekst iz brezplačnika in navedli vir); novico o samomoru očeta J. Bogdana je na enak način objavilo tudi nekaj večjih radijev, vendar brez navajanja vira; televizije zaenkrat ne reagirajo, vendar se bodo večerna poročila začela po zaključku vaše redakcije;

Mnenje Amnesty International Slovenije:

„Glede sprejetega ZUSDDD-B (novele zakona o izbrisanih) v civilni družbi menimo, da zakon ni popoln, saj ne vključuje vseh kategorij izbrisanih, izbrisanim pa nalaga težke upravne postopke s težavnim dokazovanjem. Zakon bo najverjetneje na koncu romal v presojo ustavnosti na Ustavno sodišče RS. Žal še ni bilo veliko postopkov, da bi lahko točneje ocenili implementacijo zakona. Menimo pa, da bi morala država vsaj vsem pritožnikom, ki trenutno iščejo pravico na Evropskem sodišču za človekove pravice v Strasbourgu (ESČP) izdati dovoljenja že na podlagi sodbe ESČP, saj je to sodišče povsem jasno presodilo, da je šlo pri izbrisanih za kršitve človekovih pravic. Siljenje izbrisanih v upravne postopke, plačevanje takse, ki ni nizka, in ponovno dokazovanje vseh navedb svoje zgodbe o izbrisu v upravnem postopku v Sloveniji (po tem, ko je ESČP vse to že potrdilo), pa bi bil kufkovski absurd brez primere.“

Amnesty International Slovenije

Odškodninski zahtevki izbrisanih

Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o urejanju statusa državljanov drugih držav naslednic nekdanje SFRJ v Republiki Sloveniji (ZUSDDD-B) ne vzpostavlja pravnega temelja za odškodninske zahtevke izbrisanih, saj je namenjen le ureditvi njihovega statusa. Odškodninske tožbe izbrisanih se rešujejo na podlagi splošnih pravil civilnega prava (OZ), v konkretnem primeru morajo biti izpolnjeni vsi štiri elementi civilnega delikta:

- protipravnost (škoda mora izvirati iz nedopustnega dejanja),
- nastanek škode,
- obstoj vzročne zveze med nastalo škodo in nedopustnim ravnanjem,
- obstoj odgovornosti na strani povzročitelja škode.

Zaenkrat (19 let po izbrisu) ni bila pravnomočno dosojena nobena odškodnina, pred sodišči pa trenutno poteka 34 pravnih postopkov.

Novela ZUSDDD-B v ničemer ne bo spremenila položaja izbrisanih v razmerju do odškodninskih zahtevkov. Glede teh bodo tudi morebitni izbrisani, ki bodo po uveljavitvi ZUSDDD-B dobili status, v istem položaju kot izbrisani, ki so status dobili že prej.

Statistika odškodninskih zahtevkov:

Do meseca novembra 2011 je bilo v Pravni službi Ministrstva za notranje zadeve (MNZ) obravnavanih:

- 95 odškodninskih (predpravnih) zahtevkov,
- 69 tožbenih (pravnih) zahtevkov (od teh jih je 29 vložilo najprej odškodninski zahtevek, preostalih 39 pa je vložilo neposredno tožbo na sodišče).

Pravnomočno zaključenih je 48 pravnih postopkov:

- 32 s sodbo II. stopnje (tožbeni zahtevki v celoti zavrnjeni),
- 8 s sodbo I. stopnje (tožeča stranka ni vložila pritožbe),
- 7 s sklepom (tožeča stranka je tožbo umaknila oz. je umrla in dediči niso nadaljevali postopka),
- 1 s sodno poravnavo, s katero je tožeča stranka tožbo umaknila.

Od 32-ih pravnih postopkov, ki so zaključeni s sodbo II. stopnje, je bilo vloženi 17 revizij na Vrhovno sodišče RS. Pet revizijskih postopkov je že zaključenih, in sicer z zavrnitvijo oz. zavrženjem revizije.

34 izbranih je odškodninski zahtevek vložilo po prejeti dopolnilni odločbi v letu 2009, 2010 oziroma 2011. Od teh 34-ih jih je po zavrnitvi odškodninskega zahtevka 8 tudi že vložilo tožbo.

8 izbranih je po prejeti dopolnilni odločbi v letu 2009 vložilo neposredno tožbo na sodišče.

Dva izbrana sta vložila ustavno pritožbo na Ustavno sodišče RS. O obeh je Ustavno sodišče RS že odločilo, in sicer je sprejelo sklep, da se ustavna pritožba ne sprejme.

Potekata tudi dva postopka pred Evropskim sodiščem za človekove pravice.

Vir: http://www.mnz.gov.si/si/teme_in_programi/o_izbrisu_in_izbrisanih/ (odškodninski zahtevki izbranih, november 2011)

Dr. Neža Kogovšek Šalamon je oktobra 2011 doktorirala na ljubljanski pravni fakulteti s temo Pravni vidiki izbrisa iz registra stalnega prebivalstva.

V doktoratu ste zapisali, da je bil izbris določenega dela prebivalstva Slovenije iz registra stalnih prebivalcev leta 1992 totalitarno in rasistično dejanje. Kako ste prišli do takšnih oznak?

Totalitarizem in rasizem lahko zvenita bombastično. Izraza mi nista bila blizu, dokler se nisem v temo poglobila tudi z drugih vidikov, ne le s pravnega. Ko sem se namreč vprašala, kako je mogoče, da je do izbrisa prišlo, odgovorov v pravu nisem našla. Morala sem poseči na področje politologije in sociologije in spoznavati skupnostne vidike izbrisa. Prišla sem do sklepa, da je šlo za totalitarno dejanje.

Elementi totalitarizma so v politološki znanosti jasni: nacionalistična ideologija, ustvarjanje Drugega ali denimo dajanje navodil uradnikom, ki delujejo na rutinski način, tako da vsak opravlja le del posla. Vse to je bilo prisotno pri izbrisu. En uradnik je luknjal dokumente, drugi se je ukvarjal s statusi, sodnik je izdajal sklepe o izgonu, policist je ljudi deportiral na mejo, poslanec je dvigoval roko. Nihče od njih pa ni imel pred seboj celotne slike, kaj se bo zgodilo z izbranim človekom po tem, ko se bodo nad njim opravila vsa ta dejanja. Rutiniziran način dela je povzročil, da uradniki niso razmišljali o tem, kaj počnejo.

Pa bi morali razmišljati?

Seveda, še posebno zato, ker v državni upravi velja strogo načelo zakonitosti. Opravlja se lahko samo dejanja, ki so skladna z zakonom. Pri izbrisu ni bilo tako. Uradniki so dobili navodila z vrha, ki niso imela podlage v zakonih. Kot primer: medtem ko je zakon o potnih listinah govoril o tem, da jugoslovanske potne listine veljajo še dve leti, je navodilo, izdano iz centra, zapovedovalo, da je treba potne liste preluknjati ne glede na to, da so še veljavni. Kdor bere interne depeše upravnim enotam, lahko odkrije vrsto takšnih nezakonitosti. Uradniki pa so brez etičnih dilem izvrševali nezakonite ukrepe.

Je celoto ukrepov poznal politični vrh?

Kdor je pripravljal zakone, se je dobro zavedal posledic. Nanje so že pred izbrisom opozarjali

nekateri poslanci, ki so se zavedali problema, ki bo nastal, ker status določene skupine ljudi ne bo urejen, in pa zakonodajnoppravna služba državnega zbora. Nekateri njeni uslužbenci so takoj, ko so dobili na mizo osnutke zakonov, opozorili na to, kaj v zakonih manjka. To je bilo še posebno očitno, ker je členu zakona, v katerem bi moral biti urejen status kasnejših izbrisanih, pa ni bil, sledil člen, ki je povsem zgledno urejal status tujcev iz tretjih držav (ki niso bili pripadniki narodov nekdanje Jugoslavije, op. p.).

Žal pa individualne odgovornosti posameznikov ni mogoče ugotoviti. Nikomur še ni uspelo odkriti, kdo si je izbris zamislil, zato je mogoče govoriti le o objektivni odgovornosti ljudi na položajih, predvsem takratnega republiškega državnega sekretarja za notranje zadeve Igorja Bavčarja in njegovega podrejenega Slavka Debelaka. Gotovo pa so sodelovali še tedanji vodja mejne policije in poslanci, ki so imeli večino in so izglasovali takšne zakone, da jih je bilo mogoče zlorabiti. Danes seveda ključni akterji o tedanjih dogodkih molčijo.

Bi glede na to, da je imel izbris, kot pišete, tudi elemente rasizma, danes njihovo odgovornost državno tožilstvo ugotavljalo po uradni dolžnosti, v skladu s kazenskim zakonikom?

Žal ne. Izbris bi bilo mogoče umestiti le pod dve razmeroma obskurni kaznivi dejanji nevestnega dela v službi in zlorabe uradnega položaja. Za obe pa je zastaralni rok že potekel.

Mogoče je le poskušati popraviti škodo z odškodninami. V doktoratu sem predlagala sprejem zakona o popravi krivic. Po tem pa bi se lahko država odločila, da bi odškodnine, ki bi jih izplačala, izterjala od posameznikov, ki so izbris povzročili. Zakaj bi proračun moral nositi posledice dejanj posameznikov, ki so ravnali nezakonito?

Kaj je vaša znanstvena analiza razkrila novega o izbrisu? Na zagovoru ste denimo omenili "črna listo", o kateri doslej ni bilo slišati.

Najprej moram razložiti kontekst: ugotovila sem, da je bil izbris kot odvzem pravnega statusa množici ljudi le del širšega procesa. Bil je kamenček v poskusu odstranitve določene skupine prebivalstva z ozemlja Republike Slovenije. Vse skupaj se je začelo s tem, da se določenim skupinam sploh ni omogočilo pridobitve državljanstva, denimo tistim, ki so bili začasno prijavljeni v Sloveniji, nadaljevalo pa se je s tem, da se je pri takratnih ministrstvih za notranje zadeve in za obrambo oblikovala "črna lista" ljudi, ki ne smejo dobiti državljanstva, tudi če bi zanj zaprosili. Isti seznam je veljal tudi kot seznam oseb, ki jim je prepovedan vstop v državo, če bi jo zapustili. Seznam je bil sicer tajen in ga danes ni več mogoče dobiti, vendar ga je gotovo prejela tudi vsaka obmejna policijska postaja. To pomeni, da ga je videlo veliko ljudi. O njem so nekajkrat že spregovorili tudi državni uslužbenci, tudi v državnem zboru. Po različnih pričevanjih, ki sem jih zbrala, so bili na seznamu oficirji JLA ali ljudje, ki so javno izražali skeptičnost do osamosvojitve. Seznam je bil sestavljen tudi s pomočjo podatkov varnostno-obveščevalne službe. Na njem je bilo - po različnih podatkih - od dvesto do sedemsto ljudi.

Vse to se je dogajalo še leta 1991, torej še pred izbrisom, v roku, v katerem je bilo mogoče vlagati prošnje za državljanstva. Dva tedna pred iztekom tega roka pa je bila v državnem zboru sprejeta dopolnitev zakona o državljanstvu, v skladu s katero niso smeli dobiti državljanstva tisti, ki so predstavljali "nevarnost za javni red, varnost ali obrambo države". Takšna ohlapna formulacija, ki jo je bilo mogoče poljubno zlorabljati, je služila prav legitimaciji "črne liste". Ker črna lista ni bila zakonita, je bil spremenjen zakon.

Šele temu so sledili izbris iz registra prebivalcev, pošiljanje nezakonitih depeš, izločanje gospodinjskih listov iz kartoteke stalnih prebivalcev ter kasnejša stigmatizacija izbrisanih kot "agresorjev", "špekulantov", "izdajalcev". S tem so bili ocrnjeni tisti, ki so bili dejansko žrtve. V širši proces prištevam še kasnejše zavlačevanje z izvrševanjem odločb ustavnega sodišča, pasivnost pri popravi krivic in zanikanje pravice do odškodnine s strani sodišč, vključno z vrhovnim sodiščem.

Če je bilo na prvotnem seznamu največ sedemsto ljudi, zakaj je potem prišlo do izbrisa več

kot 20.000 ljudi?

To je osrednje vprašanje. Kako so lahko enačili pripadnike JLA, o katerih so zbirali obveščevalne podatke, s tisočimi ljudi, ki so bili denimo navadni delavci v tovarnah? Ravno to kaže na totalitarnost dejanja in na to, da ni šlo samo za strah pred vojno, ki se je začela v razpadajoči Jugoslaviji, ampak za nacionalistično ideologijo, ki je želela določeno skupino ljudi odstraniti. Naredili so vse, da so ti ljudje na koncu dejansko izginili s slovenskega ozemlja. Še danes je več kot polovica izbrisanih v tujini in v Sloveniji nimajo urejenega statusa.

Ugotovili ste, da se je na enak način izbris zgodil tudi v Makedoniji?

Tako je, pri njih je bil ukrep še hujši, zajel je več ljudi kot v Sloveniji in pogoji za pridobitev pravnega statusa so bili še ostrejši. Način izvedbe pa je bil popolnoma enak. Zakaj? Ker so slovenski uradniki odpotovali v Makedonijo, da bi svetovali makedonski vladi, kako mora urediti tujsko zakonodajo. Ponudili so jim naš zakon o tujcih, ki so ga Makedonci dobesedno prepisali.

Slovenija je izvozila izbris v Makedonijo?

Tako je.

Vendar si takšnega ukrepa najbrž niso izmislili Slovenci? Letos se je na primer v Izraelu izkazalo, da so oblasti tajno brisale iz evidenc Palestine, podobno se je dogajalo v baltskih državah po razpadu Sovjetske zveze...

Odvzem pravnega statusa je idealno sredstvo dehumanizacije. Če nekomu odvzameš pravni status, bo trpel zelo hude posledice, ki pa so na prvi pogled povsem zakonite. Človeka lahko potem izženeš, mu odvzameš premoženje, odvzameš socialno-ekonomske pravice, vse na videz v skladu z zakoni.

Ta pojav seveda ni nastal v zgodnjih devetdesetih. Enako se je dogajalo že Judom v tretjem rajhu. Prvi ukrep, ki je bil sprejet proti njim, je bil, da so jim po tem, ko so bili prisiljeni zapustiti Nemčijo, odvzeli državljanstvo. Temu je sledila še razlastitev premoženja. Gre torej za star, "prefinjen" način držav, kako izključiti določeno skupino ljudi.

Takšne ukrepe sem analizirala v vseh državah nekdanje Jugoslavije, v Litvi, Latviji, Estoniji, na Češkem in na Slovaškem. Najti jih je mogoče po vsem svetu.

Rekli ste, da se slovenska sodišča, vse do vrhovnega, upirajo podelitvi odškodnin izbrisanim. Trenutno sta zato v zvezi z odškodninami na ustavnem sodišču vložena dva primera, veliki senat sodišča v Strasbourgu pa bo v kratkem prav tako odločal o izbrisanih in v tem okviru tudi o odškodninah. Je pomembno, katero sodišče bo prej sprejelo rzsodbo?

Možno je, da bo strasbourško sodišče rzsodilo prej, saj je primer tam že več let in je pravzaprav že zaključen ter je treba le še napisati sodbo. Če bo izid za izbrisane pozitiven, pa bo ustavno sodišče, kjer sta oba primera vložena šele krajši čas, kasneje zelo težko spregledalo sodbo sodišča v Strasbourgu in odločilo drugače.

Sporočilo slovenske tiskovne agencije:

Evropsko sodišče zaradi izbrisanih znova okrcalo Slovenijo

Evropsko sodišče za človekove pravice je rzsodilo, da slovenske oblasti še vedno niso izpolnile odločbe ustavnega sodišča in popravile krivic, ki so bile storjene izbrisanim. Država s tem krši Evropsko konvencijo o človekovih pravicah, ugotavlja sodišče in državi nalaga, naj krivice popravi

z izdajo dopolnilnih odločb.

Na Evropsko sodišče za človekove pravice v Strasbourgu se je obrnila skupina izbrisanih s prvopodpisanim Mustafo Kurićem. V tožbi so opozorili, da so bili zaradi izbrisa prikrajšani za možnost pridobitve slovenskega državljanstva oziroma ohranitve statusa stalnih prebivalcev. Državi so očitali kršenje več členov Evropske konvencije o človekovih pravicah.

Sodišče je v svoji sodbi ugotovilo, da so bili pritožniki 26. februarja 1992 izbrisani iz registra stalnega prebivalstva, do tedaj pa so v Sloveniji živeli v skladu z 8. členom konvencije, ki govori o pravici do zasebnega in družinskega življenja. Slovenske oblasti pa niso želele urediti statusa izbrisanih v skladu z odločbami ustavnega sodišča.

Evropsko sodišče državi še očita, da ni sprejela ustreznih zakonodaj za popravilo krivic ter izdala dopolnilnih odločb posameznim izbrisanim. Ob tem sodišče ugotavlja, da je slovensko ustavno sodišče izbris v večih odločbah razglasilo za nezakonit.

Nezakonito stanje je po navedbah sodišča za večino pritožnikov trajalo več kot 15 let, saj zakonodajna in izvršila veja oblasti nista uresničili odločb ustavnega sodišča.

Ob tem sodišče ugotavlja, da je bila sicer maja letos sprejeta novela zakona o urejanju statusa državljanov drugih držav naslednic SFRJ v Sloveniji, a ta še ni bila v celoti implementirana. Poskusi poprave krivic izbrisanim tako po mnenju evropskega sodišča niso bili učinkoviti.

Slovenija je tako kršila 8. in 13. člen konvencije o človekovih pravic, še ugotavlja evropsko sodišče. Ni pa še odločalo o vprašanju odškodnin, saj so ga, kot je zapisano v odločbi, preložili.

Na kakšen način naj država popravi storjene krivice in kakšne ukrepe naj sprejme, sicer ni v pristojnosti sodišča za človekove pravice. Kljub temu pa to ugotavlja, da mora spričo ugotovljenih nezakonitosti država nujno sprejeti ukrepe za popravilo krivic. Po mnenju sodišča mora država položaj izbrisanih urediti z izdajanjem dopolnilnih odločb, ki bodo izbrisanim status uredile za nazaj.

Obe strani sta se na sodbo pritožili. Država ugovarja, da so zahteve po odškodninah neupravičene, pritožniki pa ugovarjajo, da sodišče pri presojanju ni upoštevalo vseh argumentov. Sodišče na pritožbeni stopnji, v okviru velikega senata, še ni odločilo.

IZBRISANI – november 2011:

naenkrat se zgodijo naslednji dogodki:

ministrstvo za notranje zadeve predstavlja delo MNZ v zvezi z izbrisanimi v obdobju 2008-2011;
TISKOVNA KONFERENCA, KI JO VODI PREDSTAVNIK ZA STIKE Z JAVNOSTMI
MINISTRSTVA ZA NOTRANJE ZADEVE mag. JANEZ NOVAK;

Pripadnik izbrisanih Ljutica Bogdan je naredil samomor; tabloidni brezplačnik z veliko naklado (500.000 izvodov) je že objavil ime umrlega, fotografijo trupla in fotografijo hiše, v kateri je umrl;

Prek vašega stalnega kontakta na nevladni organizaciji, ki se ukvarja z izbrisanimi, izveste, da je eden od otrok, ki so bili izbrisani in so bili primorani zapustiti državo, pripravljen na pogovor. Dobili ste njegov telefon in ime: Nemo Nemić. Pristane na pogovor, vendar prosi za določene omejitve pri navajanju podatkov. Urednik vas prosi, da ga uporabite kot primer kršitve. Opisal

bo tudi težave, ki jih prinaša novi zakon.

Intervju z dr. Nežo Kogovšek Šalamon, raziskovalko izbrisa;

Izjava Blaža Kovača, predstavnika Amnesty International Slovenije;

NAROČILO UREDNIKA:

Sestavite članek o dogajanju v zvezi z izbrisanimi pred koncem mandata te vlade, dolg 7000 do 9000 znakov.

GRADIVO:

1. Izjave PREDSTAVNIKA ZA STIKE Z JAVNOSTMI MNZ na tiskovni konferenci;
2. Gradivo MNZ: podatki o odškodninskih zahtevkih izbrisanih – november 2011
3. Ustni intervju z Nemom Nemićem;
4. Članek iz brezplačnika
5. Intervju z dr. Nežo Kogovšek Šalamon
6. Izjava Amnesty International Slovenije

+ *dodatno gradivo:*

7. Sodba Evropskega sodišča za človekove pravice (ESČP)
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Kuric&sessionid=60218113&skin=hudoc-en> ; slovenski prevod <http://www2.gov.si/dp-rs/escp.nsf/0ffe1f8c2a758302c1256bdd00496042/7a2047c22d1691ddc125778a0026e8e2?OpenDocument>
8. povzetek sodbe ESČP (STA);
9. Gradivo MNZ o izbrisanih in izbrisu na http://www.mnz.gov.si/si/teme_in_programi/o_izbrisu_in_izbrisanih/#c17609

Viri na spletu in lastni viri